

Małgorzata Prokosz*
Wrocław

O uniwersalności zajęć teatralnych w pracy z dziećmi i młodzieżą

On universality of theatre classes in working with children and teenagers

Dzieci i młodzież w różnoraki sposób realizują się w czasie wolnym. Według Jana Pięty do współczesnych form spędzania czasu wolnego można zaliczyć: czytanie książek, gazet, czasopism, spotkania, wizyty, zabawy towarzyskie, gry, słuchanie radia, oglądanie telewizji, zajęcia turystyczne i turystyczno-rekreacyjne, czynne uprawianie sportu, wyjścia do teatrów, instytucji muzycznych, artystycznych i kulturalnych, realizowanie indywidualnego hobby, słuchanie muzyki, oglądanie wideo, filmów i przeżycy w domu, spacer, praktyki i zajęcia religijne, pogrzeby, opiekę nad grobami, inne zajęcia o charakterze obyczajowo-religijnym, pracę i działalność społeczną, oraz inne formy spędzania czasu wolnego¹. Formy czasu wolnego wyznaczają również jego funkcje, a mianowicie: twórczą, percepcyjną, rekreacyjną, uspołeczniającą². Powyższe zestawienie wskazuje zatem przede wszystkim na wypoczynek i rekreację, w dalszej

* dr, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych, Instytut Pedagogiki

¹ J. Pięta, *Pedagogika czasu wolnego*, Warszawa: ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna 2008, s. 16.

² J. Karczewska, *Czas wolny a bezpieczeństwo dziecka*, „Nauczanie Poczatkowe”, 2008/2009, nr 1, s. 10. 7-14.

kolejności pojawiają się działania rozwijające intelektualnie, społecznie i duchowo.

Edukacja kulturalna w rozwoju dziecka

Aby czas wolny przynosił dzieciom i młodzieży radość i aby z przyjemnością uczęszczały one na zajęcia, warto w codziennej pracy wprowadzić nowe formy realizacyjne, które nie tylko będą spełniały funkcję wypoczynkową, ale i edukacyjną. Warto zatem zwrócić uwagę w pracy pedagogicznej na wykorzystanie elementów edukacji kulturalnej.

Osobowość każdego człowieka kształtowana jest w toku rozwoju i pod wpływem przyswajania kultury. Poprzez uczestnictwo w kulturze kształtuje się system wartości, normy i zachowania oraz wzory postępowania³. Kultura jest światem człowieka, w którym to on na co dzień obcuje, przebywa. Oznacza to, że jest ona systemem wartości, który wyznacza sens życia⁴. Janina Parafiniuk-Soińska wskazuje, że na kulturę składają się zachowania człowieka, jego działalność (kultura kinestetyczna), wiedza, postawy i wartości (kultura psychologiczna) oraz konkretne rzeczy, rezultaty wytwarzania (kultura jawna)⁵. Edukacja kulturalna jest definiowana na wiele sposobów, począwszy od kultury osobistej jednostki, poprzez kulturę społeczeństwa aż po kulturę twórczą, czyli sztukę.

Dzierżymir Jankowski podkreśla, że edukacja kulturalna, będąc kontynuacją idei pedagogiki kultury, a jednocześnie wpisując się w nurt edukacji rozumiana jest najczęściej jako: kształtowanie i rozwijanie w ludziach człowieczeństwa, które wymaga

³ M. Szczepańska, *Edukacja kulturalna dziecka w wieku wczesnoszkolnym*, Kraków: Impuls 2000, s. 7.

⁴ A. Horbowski, *Edukacja kulturalna jako system działań społeczno-wychowawczych*, Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe FOSZE 2000, s. 87.

⁵ J. Parafiniuk-Soińska, *Kultura w procesie kształcenia*. W: *Edukacja kulturalna w życiu człowieka*, Dz. Jankowski (red.), Kalisz: Wydawnictwo Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Instytut Pedagogiczno-Artystyczny 1999, s. 106-107.

poznania, zrozumienia i przeżywania kultury oraz dążenia do aktywności kulturalnej, co pozwoli odkryć sens życia – edukacja humanistyczna; rozwijanie sfery estetycznej poprzez obcowanie ze sztuką, jej uprawianiem, pięknem, współtworzeniem i przeżywaniem – edukacja estetyczna; wprowadzanie człowieka w świat kultury symbolicznej, jego twórcza i refleksyjna obecność w świecie wartości, co jest czynnikiem w kształtowaniu człowieczeństwa – to wychowanie do uczestnictwa w kulturze symbolicznej, wielostronny rozwój psychiczny i kształtowanie się autonomicznej osobowości, które zachodzi pod wpływem uczestnictwa w kulturze⁶.

Fundamentalnym celem edukacji kulturalnej jest przygotowanie człowieka do podejmowania aktywności kulturalnej, przez którą można rozumieć uczestnictwo jednostki w działaniach kulturalnych w czasie wolnym. Wiąże się to, prócz rozrywki i wypoczynku, z rozwojem osobowości, który zależy od tego, czy wraz z podejmowaną aktywnością kulturalną płynie refleksja. Edukacja kulturalna jest jednym z najważniejszych aspektów wychowania. Według Tadeusza Aleksandra przygotowanie człowieka do uczestnictwa w kulturze to: wyposażenie uczących się w wiedzę o dziedzinach sztuki i procesie twórczym; kształtowanie zainteresowań dzieci i młodzieży różnymi dziedzinami sztuki; kształtowanie potrzeby współdziałania ze sztuką, odtwarzania jej i tworzenia; rozwijanie wrażliwości, odczuwania piękna oraz uświadomienie jaką rolę pełni sztuka w życiu człowieka⁷.

W związku z powyższym Mariola Szczepańska wskazuje cztery kategorie uczestników kultury. Są to: artysta (twórca), wykonawca, odbiorca oraz krytyk. Każdy z tych uczestników ma pewne zdolności, które pozwalają mu przyswajać kulturę, są to m. in. zdolność do przeżywania zjawisk, zdolność do kreowania świata

⁶ Dz. Jankowski, *Edukacja kulturalna w czasach „rewolucji podmiotów”*. W: *Edukacja kulturalna ...*, s. 44.

⁷ A. Horbowski, *Edukacja kulturalna jako system działań społeczno-wychowawczych*, Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, 2000, s. 11,85-86.

wyobraźniowego, zdolność do spontanicznych zachowań, wiedza o kulturze, itp.⁸

Edukacja kulturalna, jak zauważa Adam Horbowski, jest więc wszechstronnym wychowaniem do kultury, w którym człowiek jest przysposabiany do twórczej aktywności kulturalnej, która skierowana jest na samego siebie jak i na drugiego człowieka⁹.

Jak wynika z powyższych rozważań edukacja kulturalna zawiera w sobie takie aspekty jak świat wartości, tradycje, kształtowanie zachowań oraz jest sposobem spędzania wolnego czasu. Uczestnictwo w kulturze to udział każdego człowieka w jej zasobach, pojmowanie jej przekazów, używanie jej dóbr, dostosowywanie się do jej norm i wzorów jak i również tworzenie nowych. Za wyznaczniki uczestnictwa w kulturze można uznać: ilość i rodzaj kontaktów kulturalnych oraz motywy ich podejmowania, odbiór treści z różnych dziedzin sztuki.

Edukacja kulturalna a aktywność twórcza

Aktywność twórcza jest najpełniejszym przejawem własnej aktywności. Powstaje, gdy zostaną stworzone warunki rozwoju motywowanej wewnętrznie aktywności własnej. U dziecka aktywność ta staje się twórcza, kiedy pojawi się wewnętrzna motywacja do działania. Dziecko, kierowane ciekawością, z własnej woli podejmuje działania, przy których nie jest poddawane wpływowi nacisków zewnętrznych. Kiedy wystąpi pozytywny stosunek do wykonywanego działania można mówić o twórczej aktywności dziecka, która przejawia się w trzech kręgach. Pierwszym z nich jest działalność odkrywczą dzieci i młodzieży. Druga to działalność wynalazczo-techniczna oraz trzecia – działalność artystyczna¹⁰. Wykonywane czynności realizowane są z radością

⁸ M. Szczepańska, *Edukacja kulturalna dziecka w wieku wczesnoszkolnym*, Kraków: Impuls 2000, s. 8.

⁹ A. Horbowski, *Edukacja kulturalna jako system...*, s. 86-88.

¹⁰ T. Kłosińska, *Droga do twórczości. Wdrażanie technik Celestyna Freineta*, Kraków: Impuls 2000, s.17.

płynącą z możliwości działania, badania, eksperymentowania. Są wykonywane z emocjonalnym zaangażowaniem oraz uporem w przezwyciężaniu pojawiających się przeszkód. Dziecko dąży do podjęcia tej samej formy aktywności, gdy zostanie ona przez kogoś lub przez coś przerwana. Aktywność własna staje się także twórcza, kiedy u dziecka zaczyna pojawiać się coraz silniejsze przekonanie, że ono samo odkrywa coś nowego dla siebie, że może stworzyć coś, czego dotąd nie stworzono. Jest przekonany, że się czegoś nauczyło¹¹. Aktywność twórcza u dziecka powstaje, gdy z własnego pragnienia i ochoty przystępuje do działania, dążąc do odkrywania czegoś nowego, także w sobie.

U dzieci powoli zanika spontaniczna, sterowana własną pomyślnością aktywność. Niepokój ten związany jest z małą zaradnością i samodzielnością, z obserwowaną biernością dzieci, poddawaniu się dorosłemu, czekaniem na jego pomysły i propozycje. Niepokój związany jest także z zanikiem u niektórych dzieci typowo dziecięcych zjawisk: jak dociekliwość w stawianiu pytań, wytrwałość w domaganiu się odpowiedzi na nie czy upór w swoich poszukiwaniach, ciekawość oraz bogata fantazja przejawiająca się w przeróżnych działaniach. Można również zauważyć zjawisko zatracania się dziecięcej wyobraźni i fantazji przy wkroczeniu w progi szkoły – przejawiające się przede wszystkim w ujednoliceniu wytworów plastycznych i zmniejszaniem się chęci ich tworzenia¹².

Aby nie doszło w systemie wychowania i kształcenia do zatracenia dziecięcej aktywności i blokowania rozwoju jego twórczości warto wrócić do podstaw edukacji kulturalnej, szczególnie do teatru i małych form teatralnych.

Edukacja teatralna jako element edukacji kulturalnej

Istotnym elementem edukacji kulturalnej, co podkreśla Halina

¹¹ Ibidem, s. 61.

¹² J. Lasowska, *Rozwój aktywności twórczej dzieci w sferze języka*, Kraków: Impuls 2007, s. 11.

Steinke-Guzy, jest edukacja teatralna, ponieważ obejmuje wychowanie przez sztukę teatru i wychowanie do odbioru sztuki teatru. Wychowanie przez sztukę teatru daje możliwość zdobywania wiedzy i doświadczeń poprzez własną twórczość i zrozumienie specyfiki teatru, poznanie dzieł scenicznych. Natomiast wychowanie do odbioru sztuki ma za zadanie przekazanie wiedzy historycznej i teoretycznej, by każdy odbiorca rozumiał postaci, konwencje. Głównym celem edukacji teatralnej jest rozwijanie i pobudzanie wrażliwości uczniów, nauka stawiania pytań i szukania na nie odpowiedzi¹³. Edukacja teatralna bywa jednak – niesłusznie – traktowana bardzo marginalnie. Oprócz imprez okolicznościowych (np. Jasełek) dzieci niewiele mają do czynienia z teatrem. A jest on syntezą wielu dziedzin sztuki.

Teatr jest wszakże jedną z ciekawszych form pracy edukacyjnej z dzieckiem. Koryna Opala-Wnuk zwraca uwagę, że dziecko, biorąc udział w zajęciach teatralnych, wchodzi w nowy, magiczny świat, którego jest twórcą – „powołuje do życia i uaktywnia całą maszynę teatralną. Jest autorem scenografii, kostiumu i rekwizytu. Twórcą całego wydarzenia”¹⁴. W ramach zajęć teatralnych dziecko nie tylko ujawnia własne emocje, ale też potrafi spojrzeć na świat z perspektywy swojego bohatera i zrozumieć jego działania.

Teatr, jak mówi Lucyna Bekiera, „oferuje swoim uczestnikom bodźce bezpośrednie – spostrzeżenia zmysłowe i pośrednie – wyobrażenia. Stwarza możliwość przekształcania oraz wzbogacania schematów poznawczych i czynnościowych, stając się swoistym laboratorium kompetencji psychospołecznych. Aktywność twórczą w grupie teatralnej można traktować jako czynnik prozdrowotny, gdyż reguluje ona napięcie emocjonalne, umożliwia

¹³ H. Steinke-Guzy, *Edukacja teatralna w szkole podstawowej*. W: *Edukacja kulturalna.*, s. 278.

¹⁴ K. Opala-Wnuk, *Sztuka, która pomaga dzieciom: techniki arteterapii: mandala, relaksacja, wizualizacja, zabawa kolorem, drama, teatr terapeutyczny*, Łódź: Wydawnictwo JK „Feeria” 2009, s. 189.

spontaniczną ekspresję, tworzy klimat pozytywnych emocji¹⁵. W teatrze uaktywnia się fantazja dziecka, znajdują ujście jego zainteresowania i marzenia, rozwijają się uczucia.

Teatr to miejsce kształcące człowieka twórczego, aktywnego, otwartego na świat, ludzi, człowieka wrażliwego. Teresa Samulczyk-Pawluk podkreśla, że „teatr amatorski jest szkołą dobrych obyczajów, służy podnoszeniu poziomu kultury, pomaga w zwalczaniu złych nawyków, stereotypów. Jest miejscem wymiany poglądów, przemyśleń, miejscem własnej, samodzielnej i odpowiedzialnej działalności¹⁶. Autorka wskazuje też, że „dojrzwianie osobowości, kształtowanie twórczej działalności i postawy następuje przez oddziaływanie na dziecko środkami wielu sztuk, a dzięki teatrowi rozwój ten jest najbardziej wszechstronny¹⁷. Działania teatralne przyczyniają się do harmonijnego rozwoju dziecka, wpływają bowiem na sferę intelektualno-poznawczą, w której dziecko uczy się myślenia i działania, rozwijają także wyobraźnię oraz zdolności postrzegania. W sferze emocjonalnej oddziałują na poprawę poczucia własnej wartości oraz komunikację, zarówno werbalną jak i niewerbalną, likwidują nieśmiałość, dzięki czemu dziecko potrafi rozpoznawać własne emocje a także umie je wyrażać. W sferze społecznej zwiększają umiejętności adaptacyjne dziecka w społeczeństwie, uczą pracy dla innych, pracy w zespole, podziału ról, poczucia odpowiedzialności, poprawiają relacje interpersonalne oraz pogłębiają doświadczenia osobiste. Działania teatralne wpływają również na sferę duchowo-moralną, w której kształtuje się wrażliwość moralna i empatia dziecka. Ukazują one wartości i konsekwencje ich wyboru. Oddziałują także na sferę somatyczno-fizyczną, gdzie występuje

¹⁵ L. Bakiera, *Dziecko jako twórca. Znaczenie sztuki teatralnej dla rozwoju psychicznego dzieci i młodzieży*, „Forum Oświatowe”, 2007, nr 2, s. 104.

¹⁶ T. Samulczyk-Pawluk, *Edukacja teatralna w szkole podstawowej*, Kraków: Impuls 2005, s. 33.

¹⁷ Ibidem, s. 162.

odpoczynek i odprężenie. Wpływają nawet na korekcję wad postawy i wymowy¹⁸.

Teatr jest zatem miejscem, w którym wszystko jest możliwe, dziecko rozwija wiedzę o otaczającej rzeczywistości, myśli, działa, lepiej się wysławia, poprawia samoocenę, staje się bardziej śmiały. Działania teatralne wprowadzają także dziecko w świat wyobraźni. W świecie tym można być, kim się tylko zapragnie być, więc teatr może stać się miejscem wszechstronnego doskonalenia się dziecka, w którym odnajdzie ono siebie.

Formy i techniki zajęć teatralnych

W pracy pedagogicznej z dziećmi i młodzieżą, chcąc podjąć się realizacji zajęć związanych z teatrem warto odnieść się do historii form małego teatru. Tu, na pierwszym miejscu, pojawi niewątpliwie **teatr lalek**. Jego geneza zaczyna się w starożytnym Egipcie, Grecji i Rzymie, kiedy to lalką grano w wielkich przedstawieniach. „Z biegiem lat – przede wszystkim w Europie – teatr lalek przeobraził się w skarbnicę, przechowalnię wielu fabuł i typów postaci”¹⁹. W teatrze lalek możliwe jest wszystko. Można w nim dokonać rzeczy, które są nieosiągalne w innych formach teatru. Można zastosować dowolne rozmiary anatomiczne, na przykład uszy większe od reszty ciała kukielki. Na scenę, przy odrobinie pomysłowości, można wprowadzić wszystko – obok siebie ludzi i fantastyczne istoty, zaczarowane lampy, latające dywany²⁰. „Projektowanie i wykonywanie przez dzieci prostych dekoracji, projektów lalek, sylwetek-cieni oraz innych akcesoriów teatralnych, kształci ich smak estetyczny, uwrażliwia na piękno, harmonię barw i kształtów”²¹. Projektowanie lalek, wykonywanie, ożywianie ich to doświadczenia, które mocno wiążą pracujące nad spektaklem dzieci. Wydarzenia, które dziecko ogląda w teatrze

¹⁸ Ibidem, s. 33.

¹⁹ T. Samulczyk-Pawluk, *Edukacja teatralna ...*, s. 116-117.

²⁰ Ibidem, s. 117.

²¹ I. Domańska, *Małe formy teatralne*, „Życie Szkoły”, 2002, nr 2, s. 94.

lalek pomagają mu poznać codzienne życie, siebie. „Teatr lalek wprowadza dziecko w świat fikcji, by ukierunkować odkrywanie świata zewnętrznego i swojego w nim miejsca przez małego widza”²². Z badań Bronisławy Stankiewicz wynika, iż dzieci bardzo lubią teatr lalkowy, gdyż odpowiada on typowi ich wyobraźni. „Kształt lalek, ich barwny strój, dekoracje, słowa, muzyka, oddziaływają na wyobraźnię dziecka, kształtują jego życie uczuciowe i pogłębiają wrażliwość”²³. Wielki miłośnik teatru lalek, Jan Lzydor Sztudynger, pisał, że „teatr lalek stwarza dziecku żywy, jednolity, mniejszy od niego świat taki, jakiego mu potrzeba, osiąga cel pierwszorzędowego znaczenia – uszczęśliwia dziecko. Staje się elementem jego psychicznej równowagi”²⁴.

W zajęciach teatralnych można również odnieść się do historii **dramy**. „O dramie mówi się w Polsce od ponad 20 lat. W latach 80. XX wieku Halina Machulska – aktorka Teatru Ochota w Warszawie – po raz pierwszy zaprosiła angielskich specjalistów dramy na spotkanie z polskimi nauczycielami, aktorami, psychologami. Od tego momentu angielscy pedagodzy dramy byli częstymi gośćmi Teatru Ochota. Prowadzili kursy dramy I i II stopnia, uczestniczyli w konferencjach dotyczących dramy”²⁵. Jeszcze w latach 90. XX wieku przez wielu nauczycieli drama kojarzona była jedynie z teatrykiem szkolnym. Poszerzenie wiedzy na temat dramy i jej wartości pozwoliło zrozumieć jak wielki ma ona wpływ na wychowanie, edukację i kształtowanie osobowości dzieci. Drama to „bycie w roli w określonej przestrzeni fikcyjnej, próba rozwiązania problemów innych ludzi (z innego miasta, z innej ulicy), a jednocześnie wzbogacenie własnej osobowości, zaspokajanie osobistych pragnień, dążenie do oryginalności”²⁶. Drama

²² T. Samulczyk- Pawluk, *Edukacja teatralna ...*, s.118.

²³ Ibidem, s. 119.

²⁴ Ibidem, s. 119.

²⁵ M. Gudro, *Wykorzystanie dramy w zajęciach pozalekcyjnych i w świetlicy szkolnej*, Warszawa: Dr Josef Raabe Spółka Wydawnicza Sp. z o.o. 2009, s. 1.

²⁶ Ibidem, s. 2.

to także „metoda kształcenia, która polega na aktywnej identyfikacji dzieci z fikcyjnymi rolami i sytuacjami. Aktywizuje wiedzę i umiejętności ucznia i tworzy ich nowe jakości poprzez uruchomienie określonych operacji intelektualnych, emocji, zmysłów i aktywności ruchowej”²⁷. W dramie kładzie się nacisk na rozwój emocjonalny i psychiczny, kształtuje postawy dziecka oraz uczy „współpracy w grupie, empatii, tolerancji, szacunku, odpowiedzialności, pozwala wychodzić poza schematy i uczy twórczego myślenia, podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji, negocjowania, obala stereotypy, uczy komunikacji, jest pomocna w eliminowaniu stresów, rozładowuje napięcie emocjonalne”²⁸. Dziecko wchodząc w rolę potrafi spojrzeć na daną sytuację z odmiennej perspektywy oraz poznać motywy działań bohaterów lub konkretnych osób; w ten sposób nie tylko bawi się, ale i uczy.

Współczesne **małe formy teatralne**, dzięki którym można pobudzić aktywność twórczą dziecka, to między innymi: **przygotowanie inscenizacji teatralnych, projektowanie oraz wykonywanie scenografii, lalek do przedstawień, komponowanie dalszych losów bohaterów oraz tworzenie scenariuszy teatralnych**²⁹. To także **drama**, dzięki której dziecko ma szansę wczuć się w kogoś, kim nie jest. Dzięki takim formom dziecko pobudza swoją wyobraźnię, wrażliwość, staje się bardziej otwarte na otoczenie, patrzy na świat z innej perspektywy.

W trakcie zajęć edukacyjnych dzieci siedzą w ławkach i są jedynie biernymi odbiorcami. Typowa lekcja czy zajęcia nie wiążą się z emocjami, przez co dziecko nie ma szansy na ich wyrażenie. Tłumienie w sobie złości, frustracji może doprowadzić do ich wybuchu, dlatego tak ważne jest stosowanie odpowiednich technik

²⁷ K. Witerska, *Drama. Techniki, strategie, scenariusze*, Warszawa: Wydawnictwo Difin SA 2011, s. 13.

²⁸ M. Gudro, *Wykorzystanie dramy...*, s. 2.

²⁹ A. Drzewiecka, *Literatura, teatr, wiedza o regionie inspiracją twórczej aktywności uczniów. Uwagi o programie autorskim, „Przegląd edukacyjny”*, 2007, nr 3, s. 10.

teatralnych. Techniki teatralne „działają na zmysły i uruchamiają wyobraźnię, pobudzają ciało i umysł do aktywnej, twórczej pracy, wyzwalaają emocje, które są nierozłączną częścią procesu przyczynowo-skutkowego myślenia, integrują obie półkule mózgu”³⁰. Ważne jest, by techniki stosowane podczas realizacji zajęć teatralnych były adekwatne do potrzeb i zainteresowań dzieci i młodzieży.

Pierwszą z technik jest powszechnie znany **teatr cieni**, który polega na podświetleniu białego płótna, za którym stoją aktorzy. Dzieci odgrywają scenki i etiudy bawiąc się cieniem i odgrywając swoje role w różnych pozycjach. Są w stanie manipulować rozmiarami postaci, w które się wcielają, oddalając się i przybliżając do płótna. Nie są w pełni widziane przez widza, płótno jest swego rodzaju granicą pomiędzy światem teatru i historią stworzoną przez dzieci, a światem realnym, dzięki czemu czują się swobodnie.

Twarz dziecka najbardziej ujawnia jego emocje, odzwierciedla jego nastrój. Dzieci, które są wrażliwe i wstydliwe, często chcą ukryć swoje uczucia. W wyrażaniu emocji pomaga im **technika maski**. „Maska stanowi specyficzną warstwę ochronną dla świadomego ego kontaktującego się z zewnętrznym światem. Dzieci wrażliwe, zaburzone emocjonalnie, te, które wstydzą się swojej intymności, chętnie ukrywają swą prawdziwą naturę pod kamuflażem wymyślonej maski”³¹. Maska może być wykonana z różnych materiałów, np. z gipsu, papieru lub płótna. Dziecko musi wykonać ją samodzielnie, dzięki czemu będzie mogło wyrazić siebie.

Kolejną z technik jest **czarny teatr**, w którym wykorzystywane jest światło ultrafioletowe. Dzieci ubrane są na czarno, dzięki czemu czują się swobodnie, gdyż widoczne są jedynie podświetlone białe elementy – maski, rękawiczki lub elementy scenografii –, a widz skupia uwagę na ich umiejętnościach animacyjnych. „Nie

³⁰ M. Gudro, *Wykorzystanie dramy ...*, s. 13.

³¹ K. Opala-Wnuk, *Sztuka, która pomaga dzieciom: ...*, s. 197.

muszą tu wygłaszać żadnych tekstów, animują stworzone przez siebie światy, poprzez które wydobywają żale oraz nieuświadomione tęsknoty i historie. Odkrywając w sobie nowe wartości i umiejętności, kochają czarny teatr, mówią, że nie boją się występować, bo ich nie widać – nawet jeśli się pomylą, nikt nie wie, kto popełnił błąd. A ponieważ czują się bezpieczne, nigdy się nie mylą. Często są po raz pierwszy w życiu oklaskiwane, nikt się z nich nie śmieje, przyjmują słowa uznania i zaczynają być akceptowane przez rówieśników”³². W ten sposób dziecko jest w stanie uwierzyć we własne możliwości, poczuć się docenione i zwalczyć poczucie niższości spowodowane wyglądem czy deficytami edukacyjnymi.

Czarny teatr to również **tworzenie rekwizytów**. Stworzona przez dziecko postać często jest odzwierciedleniem jego osoby i historii, którą opowiada za pośrednictwem rekwizytu. Warto więc pamiętać by była ona dużych rozmiarów, aby dziecko poczuło, że jego postać jest widoczna i wartościowa.

Podczas zajęć teatralnych użyteczne są **lalki**, takie jak: kukiełki, pacynki, jaważki oraz marionetki. Podobnie jak w przypadku tworzenia postaci w czarnym teatrze, lalki są odzwierciedleniem marzeń i potrzeb, a ich historia często powiązana jest z historią dziecka. Dzięki temu wychowawca jest w stanie poznać problem dziecka, o którym często boi się ono lub wstydy mówi.

Bardzo często, w ramach zajęć teatralnych, są wykorzystywane techniki dramy³³, oddziałujące na ruch, słowo, emocje, czyli na wszystkie zmysły. Najczęściej stosowane są takie z nich, jak:

- **poza**, czyli ćwiczenie indywidualne, które wymaga dużego skupienia. Stojąc w bezruchu, zadaniem dziecka jest ukazanie pozy określonej osoby, np. szczęśliwej, smutnej, zawiedzionej;

³² Ibidem, s. 192.

³³ D. Dziamska, M. Gudro, *Bawię się i uczę. Edukacja przez ruch i drama w kształceniu wczesnoszkolnym*, Kielce: Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP Spółka z o.o. 2000, s. 10-11.

- **pantomima**, czyli przedstawienie scenki bez użycia słów. Wykorzystuje się tutaj jedynie ruch ciała i mimikę twarzy;
- **rzeźba** – opierająca się na ćwiczeniu w parach, gdzie dzieci ustalają między sobą, które z nich jest rzeźbiarzem, a które rzeźbą. Zadaniem rzeźbiarza jest „stworzenie” rzeźby przedstawiającej określonego bohatera z bajki lub np. osoby odzruconej, radosnej itp. Po zakończeniu rzeźbiarz opowiada o swoim dziele.

Techniki dramy mogą także obejmować całą grupę. Na przykład w **żywym obrazie** zadaniem grupy jest utworzenie w bezruchu obrazu np. przyjaźni, miłości. Drama **z obrazu** to technika działająca na zasadzie retrospekcji – dzieci widząc proponowany przez wychowawcę obraz dyskutują na temat uczuć, reakcji i zachowań przedstawionych postaci. Technika **otwartych myśli** (tunel myśli) opiera się na zadaniu: „co oni myślą o mnie”. Dzieci wypowiadają się na temat osoby wcielającej się w rolę np. bohatera z bajki; wyrażają swój stosunek do jego osoby i postępowania poprzez wypowiedzenie jednego zdania. Inne techniki są trudniejsze, wymagają przygotowania. **Plaszcz eksperta** opiera się na powołaniu „grupy ekspertów” w celu rozwiązania problemu wychowawczego, społecznego, w celu oceny utworu literackiego itp. – np. dzieci w roli rodziców, nauczycieli, psychologów, lekarzy, pracowników socjalnych w Urzędzie Miasta, dyskutując, jak chronić lasy przed zaśmieceniem.

Dobór techniki jest uzależniony od wieku dzieci, ale także od poziomu ich wiedzy, doświadczeń i aktywności. Na pewno każdy wychowawca znajdzie takie, które będą najbardziej adekwatne dla jego grupy.

Oferta teatrów

Teatry są otwarte dla dzieci i młodzieży i nie chodzi tylko o uczestnictwo w spektaklach. Wiele z nich przygotowuje **Lekcje teatralne**³⁴, zgodne z podstawą programową, prowadzone

³⁴ *Lekcje teatralne*, [on line] [dostęp: 18.01.2016]. Dostępny w: <http://>

przez aktorów lub innych pracowników teatru, które są skierowane do dzieci przedszkolnych, uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych. Dzieci i młodzież dowiadują się elementarnych treści z historii powszechnej teatru oraz historii teatru lokalnego. Przekazywana wiedza jest odpowiednio dostosowana do wieku danej grupy, aby teatr stał się dla nich miejscem, z którym mogliby się utożsamiać na poziomie lokalnym, ale też obszarem inspirującym do rozwijania kreatywności i poszukiwania miejsca w „globalnej wiosce”.

Zajęcia w teatrze mogą mieć także formę **warsztatów**, rozpoczynających się wycieczką po teatrze i jego „tajemniczym” zapleczu, czyli okolicach sceny oraz pracowniach rzemieślników artystycznych. Spacer ma różne formy w zależności od tematyki zajęć, które rozpoczyna. Podczas wyprawy dzieci zwiedzają foyer, widownię, scenę, garderobę, charakteryzatonię, kieszeń na scenografię. Zaplecze teatru jest okazją do spotkania pracowników teatru i odpowiedzi na pytanie: kto pracuje w teatrze?

Kolejny rodzaj warsztatów to spotkania, w czasie których jeden z rzemieślników artystycznych prowadzi zajęcia praktyczne. To zetknięcie się m.in. z modelatorem, charakteryzatorem, perkuszkiem, stolarzem, szewcem, krawcem. Dzieci uzyskują elementarną wiedzę techniczną dotyczącą pracy tych artystów.

Inny rodzaj warsztatów jest ukierunkowany na aktorstwo. Obejmuje wszystkie etapy edukacyjne, czyli jest skierowany zarówno do dzieci jak i młodzieży. W ramach zajęć z wybitnymi pedagogami-aktorami dzieci opanują podstawowe ćwiczenia ze sztuki aktorskiej: sposoby deklamacji, artykulacji, interpretacji tekstu. Realizowana jest także praca z ciałem, próbowanie tworzenia elementarnych scenek, poznawanie technik wokalnoro-uchowych.

We wrocławskim teatrze Capitol od sezonu 2015/2016 zmieniła się tematyka – lekcje dotyczą powstawania spektaklu, od

pomysłu do premiery³⁵. Motywem przewodnim spotkań z uczniami na Dużej Scenie są *Trzej muszkieterowie*, czyli najnowszy spektakl Capitolu. Podobną inicjatywą jest propozycja ***Szkoła w mieście*** Teatru Polskiego we Wrocławiu³⁶. Projekt artystyczno-edukacyjny, współfinansowany przez wrocławski Wydział Edukacji, zakłada organizowanie lekcji dydaktycznych w przestrzeni teatru, ale także przygotowanie spektakli na podstawie lektur szkolnych. Szkoła wskazuje lekturę, która stanowi kanwę realizowanego przedstawienia. Uczniowie są podzieleni na trzy grupy: aktorską, scenograficzną i muzyczną (ewentualnie techniczną). Próby do spektaklu są prowadzone przez wybitnych artystów Teatru Polskiego oraz pedagogów Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej. Uczniowie dowiadują się jak przełożyć słowo na gest, a gest na dźwięk. Poznają, że teatr łączy wszystkie dziedziny sztuk, ucząc wrażliwości inscenizacyjnej. Uczą się świadomości językowej (próby sytuacyjne, improwizacje), analizy tekstu (próby stolikowe), samokształcenia (budowanie roli, projektowanie scenografii, kompozycje muzyczne) etc.

Wrocławski Teatr Lalek proponuje zajęcia pod tytułem ***Zrób sobie teatr***³⁷. Podczas zajęć można się przekonać, że w teatrze wszystko jest możliwe i – co ważniejsze – że teatr możliwy jest wszędzie. Ożywia się to, co nieożywione, ukazuje to, co jest na co dzień niewidzialne i słyszy – niesłyszalne. Można nauczyć się, jak zrobić Lalkę z Niczego, stworzyć scenografię z powietrza, zagrać spektakl bez aktorów i koncert bez instrumentów. Zajęcia zapoznają uczestników ze środkami i technikami teatru formy – zarówno klasycznymi, jak i awangardowymi – i dostarczają pomysłów na to, jak można je wykorzystać w trakcie kreatywnej zabawy

³⁵ *Lekcje teatralne*, [on line] [dostęp: 09.10.2015]. Dostępny w: <http://www.teatr-capitol.pl/pl/repertuar/dla-nauczycieli>.

³⁶ *Szkoła w mieście*, [on line] [dostęp: 27.01.2016]. Dostępny w: <http://www.teatrpolski.wroc.pl/edukacja/szkola-w-miescie>.

³⁷ *Zrób sobie teatr*, [on line] [dostęp: 18.01.2016]. Dostępny w: <http://www.teatrlalek.wroclaw.pl/warsztaty>.

w domu. Dzieci próbują odnaleźć potencjał w pozornie nieteatralnych domowych przedmiotach, sprzętach i przestrzeniach, a potem artystycznie je przetworzyć. Warsztaty nie tylko oswajają z teatrem i uczą go rozumieć, ale wyzwalają twórczą postawę, którą można wykorzystać w każdej sferze życia: w domu, w zabawach z rówieśnikami, a w dalszej przyszłości – w szkole. Uczą zatem określonej filozofii życia, której motorem jest kreatywne podejście do zabawy, nauki i pracy.

Wiele teatrów proponuje ciekawe zajęcia dla dzieci i młodzieży, jednakże są one zazwyczaj odpłatne. Nawet jeżeli jest to kwota tylko kilku, kilkunastu złotych, to jednak może stanowić barierę dla potencjalnych uczestników. Warto zatem zapoznać się z inicjatywą teatroteki szkolnej³⁸. **Teatroteka szkolna**, zainicjowana w roku szkolnym 2015/16, jest projektem realizowanym przez Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego w ramach obchodów 250 lat teatru publicznego w Polsce ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Teatroteka szkolna to ogólnodostępna i nowoczesna platforma internetowa skierowana do nauczycieli i animatorów kultury w Polsce. Serwis internetowy platformy edukacyjnej zawiera materiały dydaktyczne dla nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych i pedagogów przedszkolnych, pogrupowane wg poziomów nauczania, wykorzystywanych metod i podejmowanych tematów. Materiały te stanowią uzupełnienie podstawy programowej szkół o zagadnienia związane z teorią i praktyką teatralną, a także mogą być źródłem inspiracji do przedstawiania zagadnień z podstawy przy wykorzystaniu innego medium – medium teatru. Nauczyciele mają dostęp do scenariuszy zajęć według autorskich metodologii zaproszonych do współpracy praktyków, do materiałów wizualnych oraz fragmentów spektakli wprowadzających w obszar praktycznego działania teatralnego z dziećmi i młodzieżą.

Jak wynika z powyższego zestawienia, teatry są otwarte nie

³⁸ *Teatroteka szkolna*, [on line] [dostęp: 27.01.2016]. Dostępny w: <http://teatrotekaszkolna.pl/>.

tylko na dzieci i młodzież jako na widzów spektakli, ale także jako na kreatorów teatralnych przestrzeni. Jeżeli jednak dostęp do teatru jest z różnych powodów (materialnych, terytorialnych czy logistycznych) utrudniony – pozostaje oprzeć się na pracy nauczycieli i wychowawców, tworzących teatr i zajęcia teatralne w placówkach.

Możliwości wykorzystania zajęć teatralnych w pracy z dziećmi i młodzieżą

Od strony metodycznej warto przygotowywać zajęcia, które przybliżyłyby dzieci i młodzież do teatru. Analizując tradycyjną ramówkę konspektu czy scenariusza zajęć, warto pamiętać, że edukacja teatralna może się zawierać w wielu obszarach wiedzy i wychowania. Przykładowo może dotyczyć następujących kwestii.

Tematyka:

Możę zostać aktorem, Magia teatru, Tworzę lalki, Co wiem o teatrze?

Cele globalne:

- poszerzanie słownictwa związanego z tematyką teatralną,
- poszerzanie wiedzy na temat teatru,
- praca nad kulturą żywego słowa,
- praca nad emisją samogłosek i spółgłosek,
- odkrywanie własnych możliwości,
- kształtowanie wyobraźni i fantazji,
- rozwijanie twórczej ekspresji ruchowej,
- nabywanie umiejętności wyrażania i werbalizacji uczuć,
- samodzielne rozwiązywanie zadań tekstowych.

Cele szczegółowe:

Dziecko potrafi:

- wyjaśnić niektóre pojęcia dotyczące teatru,

- wyjaśnić na czym polega praca: aktora, charakteryzatora, dramaturga, garderobianej, inspicjenta, reżysera, scenografa, suflera,
- dopasować rysunki do opisu,
- wykonać własny projekt lalki z dowolnego materiału,
- wykonać plakat zapraszający na sztukę,
- wykonać program teatralny,
- przygotować scenkę w oparciu o tekst,
- rozwiązywać zadania tekstowe,
- znać zasady zachowania się w teatrze.

Metody pracy:

praca z obrazkiem, praca z tekstem, opis, zadania stawiane dziecku

Formy pracy:

praca w grupach, praca indywidualna

Techniki:

rysunek, malunek, rzeźba

Pomoce dydaktyczne:

programy teatralne, farby do malowania twarzy, elementy strojów potrzebne do charakteryzacji, przybory plastyczne, ilustracje przedstawiające marionetkę, pacynkę, kukiełkę, jawną, dzieła sztuki,

Zadania teatralne:***Poznanie dzieł sztuki:***

oglądanie obrazu T. Makowieckiego „*Teatr dziecięcy*” (1931, olej na płótnie) i opis przedstawionej sceny (Dzieci stojące na scenie teatru w zwartej grupie, w spiczastych czapeczkach, z przypawionymi nosami i maskach, postaci bardzo uproszczone,

łożone z kształtów przypominających figury geometryczne: prostokąty, kółka, stożki, ustawione jak do pamiątkowej fotografii).

Aktorskie pokazywanie min:

zdziwionej, radosnej, smutnej, zdenerwowanej, złej, zaskoczonej, płaczącej, przestraszonej.

Czytanie programów teatralnych

Skojarzenia ze słowem teatr (mapa mentalna):

- instytucja, organizacja zajmująca się wystawianiem utworów scenicznych,
- zespół ludzi pracujących przy przygotowaniu przedstawienia,
- budynek, pomieszczenie przystosowane do wystawiania utworów scenicznych,
- widzowie zebrani na przedstawieniu,
- dziedzina sztuki polegająca na realizowaniu scenicznych utworów literackich,
- twórczość sceniczna konkretnego autora, kraju, narodu, epoki,
- wystawiane przedstawienie,
- miejsce jakichś wydarzeń,
- gra obliczona na zmylenie kogoś.

Poszerzanie zasobu pojęć związanych z teatrem jako miejscem:

charakteryzacja, rekwizyt, kostium, dekoracja, scena, scenografia, lalka, maska, gra aktorska, światło, dźwięk, pantomima, antrakt

- loża – wyodrębnione pomieszczenie w teatrach, przeznaczone dla kilku osób,
- afisz – plakat powiadamiający o przedstawieniu teatralnym,
- spektakl – przedstawienie teatralne,

- przedstawienie – widowisko teatralne, operowe, baletowe,
- widowisko – zdarzenie odbywające się w obecności patrzących (przedstawienie, spektakl),
- premiera – pierwszy publiczny pokaz sztuki teatralnej,
- prapremiera – pierwsze na świecie lub w jakimś kraju publiczne wystawienie sztuki teatralnej,
- sztuka teatralna – przedstawienie skonstruowane na podstawie utworu dramatycznego,
- repertuar – ogół utworów granych w teatrze w określonym czasie, wykaz tych utworów,
- żelazny repertuar – utwory dramatyczne, często wznawiane, wykonywane, cieszące się powodzeniem u publiczności.

Poszerzanie zasobu pojęć związanych z lalkami teatralnymi:

- kukiełka – umieszczona na kijku poruszana jest przez aktora. Środek kukiełki jest pusty, a jej oczy i usta mogą się poruszać. Z kijem lub patykiem bambusowym połączona jest szyja kukiełki,
- pacynka – lalka nakładana bezpośrednio na dłoń aktora-animatora, zwana inaczej lalką rękawiczkową. Znana od XVIII wieku,
- marionetka – lalka poruszana za pomocą nitek, drutów przez animatorów, stojących na pomoście, poza sceną,
- jawajka – to rodzaj lalki teatralnej z głową osadzoną na kijku, animowanej nad parawanem. Pochodzi z azjatyckiego teatru lalkowego.

Poszerzanie zasobu pojęć związanych z ludźmi tworzącymi teatr:

- aktor – kreuje postać, nadaje jej cechy charakteru, usposobienia,
- kompozytor – przygotowuje oprawę muzyczną spektaklu,

- choreograf – specjalista w dziedzinie choreografii; reżyser układów widowisk scenicznych, zwłaszcza baletowych,
- scenograf – artysta plastyk opracowujący scenografię do sztuki, na którą składa się oświetlenie, dekoracje, kostiumy i rekwizyty,
- charakteryzator – zmienia wygląd aktorów,
- dramaturg – pisze sztuki teatralne,
- garderobiana – zajmuje się kostiumami,
- inspicjent – czuwa nad techniczną stroną przedstawienia, czyli zmianą dekoracji, kurtyną, kolejnością wychodzenia aktorów,
- scenograf – projektuje dekoracje,
- sufler – podpowiada aktorom w trakcie występu,
- operator świateł – ustawia oświetlenie sceny,
- reżyser – według własnych pomysłów tworzy przedstawienie, sztukę w teatrze,
- widz – gość na przedstawieniu.

Etudy pantomimiczne:

- wchodzenia po schodach,
- mycia okien,
- łapanie natrętnej muchy,
- wspinanie się po sznurze,
- złapanie dużej ryby.

Łączenie elementów w pary:

- dwóch obrazków z tej samej bajki: np.: Kot i buty,
- obrazka z opisem: np. opisu lalki marionetki z rysunkiem (zdjęciem) marionetki.

Projektowanie i wykonywanie:

- lalki,
- dekoracji sceny,

- programu teatralnego (przedstawienia),
- zaproszenia na przedstawienie,
- plakatu (afisza).

Przygotowanie spektaklu (przedstawienia):

Jasełka, Dzień Matki, Dzień Dziecka

Nauka matematyki:

- tabliczka mnożenia: W teatrze jest 81 miejsc w 9 rzędach. Po ile krzeseł jest w każdym rzędzie?
- dodawanie: Krzyś ma miejsce 5, a Lidka dwa miejsca dalej. Jaki jest numer miejsca Lidki?

Zasady dobrego wychowania w teatrze:

- obowiązuje odpowiedni, starannie dobrany, elegancki ubiór,
- wierzchnie ubranie i nakrycia głowy trzeba zostawić w szatani,
- nie wolno się spóźniać,
- przed rozpoczęciem sztuki trzeba wyłączyć telefon komórkowy,
- przechodząc w rzędzie do swojego miejsca przechodzi się przodem do innych,
- nie zabiera się jedzenia i napojów,
- nie wychodzi się w trakcie trwania sztuki, ale po zapadnięciu kurtyny.

Topografia miejsca

Wycieczka do najbliższego teatru

Jak wynika z powyższego zestawienia teatr jest uniwersalny zarówno w pracy wychowawczej jak i dydaktycznej. Bogactwo form i metod pracy daje szerokie pole do popisu każdej osobie pracującej z dziećmi. Zajęcia teatralne pozwalają dzieciom na

chwilę stać się kimś innym, oderwać od rzeczywistości. Wchodząc w świat teatru mogą wyrazić to, co czują, odkryć swoje mocne strony i spojrzeć na świat zupełnie z innej perspektywy. Dzięki takim zajęciom dzieci są w stanie uwierzyć w swoje możliwości, przełamać strach przed publicznymi wystąpieniami i przed wyrażaniem emocji, które często są tłumione. Rozładowanie napięcia emocjonalnego może uchronić je przed wybuchami agresji lub całkowitym zamknięciem się w sobie. Teatr daje dziecku szansę na wyrażanie siebie i pokazanie swojego prawdziwego „ja”.

Bibliografia

Bakiera L., *Dziecko jako twórca. Znaczenie sztuki teatralnej dla rozwoju psychicznego dzieci i młodzieży*, „Forum Oświatowe”, 2007, nr 2.

Domańska I., *Małe formy teatralne*, „Życie szkoły”, 2002, nr 2.

Drzewiecka A., *Literatura, teatr, wiedza o regionie inspiracją twórczej aktywności uczniów. Uwagi o programie autorskim*, „Przegląd Edukacyjny”, 2007, nr 3.

Dziamka D., Gudro M., *Bawię się i uczę. Edukacja przez ruch i drama w kształceniu wczesnoszkolnym*, Kielce 2000.

Gudro M., *Wykorzystanie dramy w zajęciach pozalekcyjnych i w świetlicy szkolnej*, Warszawa 2009.

Horbowski A., *Edukacja kulturalna jako system działań społeczno-wychowawczych*, Rzeszów 2000.

Jankowski Dz., *Edukacja kulturalna w czasach „rewolucji podmiotów”*, w: *Edukacja kulturalna w życiu człowieka*, Dz. Jankowski (red.), Kalisz 1999.

Karczewska J., *Czas wolny a bezpieczeństwo dziecka*, „Nauczanie Początkowe” 2008/2009, nr 1.

Kłosińska T., *Droga do twórczości. Wdrażanie technik Celestyna Freineta*, Kraków 2000.

Laskowska J., *Rozwój aktywności twórczej dzieci w sferze języka*, Kraków 2007.

Opala-Wnuk K., *Sztuka, która pomaga dzieciom: techniki arteterapii: mandala, relaksacja, wizualizacja, zabawa kolorem, drama, teatr terapeutyczny*, Łódź 2009.

Parafiniuk-Soińska J., *Kultura w procesie kształcenia*, w: *Edukacja*

- kulturalna w życiu człowieka*, Dz. Jankowski (red.), Kalisz 1999.
- Pięta J., *Pedagogika czasu wolnego*, Warszawa 2008.
- Samulczyk-Pawluk T., *Edukacja teatralna w szkole podstawowej*, Kraków 2005.
- Steinke-Guzy H., *Edukacja teatralna w szkole podstawowej*, w: *Edukacja kulturalna w życiu człowieka*, Dz. Jankowski (red.), Kalisz 1999.
- Szczepańska M., *Edukacja kulturalna dziecka w wieku wczesnoszkolnym*, Kraków 2000.
- Witerska K., *Drama. Techniki, strategie, scenariusze*, Warszawa 2011.

Netografia

- Lekcje teatralne*, [on line] [dostęp: 18.01.2016]. Dostępny w: <http://teatrsyrena.pl/lekcje.html>
- Lekcje teatralne*, [on line] [dostęp: 09.10.2015]. Dostępny w: <http://www.teatr-capitol.pl/pl/repertuar/dla-nauczycieli>
- Szkola w mieście*, [on line] [dostęp: 27.01.2016]. Dostępny w: <http://www.teatrpolski.wroc.pl/edukacja/szkola-w-miescie>
- Zrób sobie teatr*, [on line] [dostęp: 18.01.2016]. Dostępny w: <http://www.teatrlalek.wroclaw.pl/warsztaty> [
- Teatroteka szkolna*, [on line] [dostęp: 27.01.2016]. Dostępny w: <http://teatrotekaszkolna.pl/>

Streszczenie

Edukacja teatralna jest niedocenianym obszarem edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży. W niniejszym opracowaniu wskazuję na potencjał zajęć oscylujących wokół problematyki teatru podając przykłady praktycznych form zajęciowych możliwych do realizacji w każdej placówce edukacyjnej czy wychowawczej.

Słowa kluczowe: teatr, aktywność twórcza, edukacja kulturalna, edukacja teatralna, formy zajęć teatralnych

Abstract

Theatre education is an underestimated field of cultural education of children and teenagers. In this article the Author indicates the potential of classes oscillating around the issue of the theatre. She also gives examples of practical forms of classes that can be implemented at any educational institution.

Keywords: theatre, creative activity, cultural education, theatre education, forms of theatre classes